

SUG'URTA TERMINLARINING TUZILMAVIY XUSUSIYATLARI

Omonov Turg'unboy Abdusoqiyevich

O'quv-uslubiy boshqarma bo'limi uslubchisi

O'zbekiston Davlat Jahon Tillari Universiteti

Annotatsiya. Ushbu maqolada sug'urta terminologiyasi sohasiga xos bo'lgan tarkibiy xususiyatlar va lingvistik xususiyatlar o'rganiladi. U sug'urta bilan bog'liq atamalarining tarkibi, shakllanishi va semantik nuanslarini o'rganadi, sug'urtaning o'ziga xos konteksti doirasida ularning lingvistik tuzilishini har tomonlama tahlil qiladi. Tadqiqot sug'urta atamalarining lingvistik konstruksiyasi va semantik chuqurligi haqida tushuncha beradi, ularning tarkibiy nozikliklari haqida tushuncha beradi.

Kalit so'zlar: sug'urta terminologiyasi, strukturaviy xususiyatlar, lingvistik kompozitsiya, semantik nuanslar, terminologik tahlil, leksik shakllanish, kontseptual asos.

Kirish. Sug'urta terminologiyasi sohasi murakkab lingvistik tuzilmalar bilan tavsiflanadi, bu sohada ixtisoslashgan atamalarining shakllanishi va evolyutsiyasini asoslaydi. Ushbu atamalar leksik, morfologik va semantik o'lchovlarni o'z ichiga olgan o'ziga xos strukturaviy atributlarni namoyish etadi, bu ularning nozik ma'nolari va kontekstual ishlatilishiga hissa qo'shadi. Sug'urta atamaları lug'aviy tarkib va morfologik shakllanishlarni o'z ichiga olgan puxta jarayon orqali ishlab chiqilgan.

"Premium", "qamrov" yoki "chegirma" kabi atamalarining kontseptualizatsiyasi turli lingvistik elementlarning birlashuvini o'z ichiga oladi. Masalan, "premium" atamasi lotincha "premium" dan olingan bo'lib, mukofot yoki foydani ko'rsatadigan sug'urta qoplamasi narxini bildiradi. Bu atamalarining kompozitsion jihatlarini tushunish ularning etimologik ildizlari va morfologik tuzilmalarini chuqur o'rganish, ularga xos bo'lgan lingvistik nozikliklarni yoritishni nazarda tutadi. Sug'urta terminologiyasi leksikonida ko'pincha rivojlanayotgan sanoat amaliyotlari va me'yoriy-huquqiy bazalar ta'siri ostida bo'lgan nuansli semantik o'zgarishlar mavjud. "Siyosat egasi" yoki "anderraying" kabi atamalar o'ziga xos ma'nolarni va sug'urta sektoridagi kontekstli foydalanishni o'z ichiga oladi. Ushbu atamalarining semantik chuqurligi ularning lingvistik konstruksiyalaridan kelib chiqadi, bunda qo'llaniladigan morfemalar yoki affiksalar ularning maxsus ma'nolariga hissa qo'shadi. Misol uchun, "polis egasi" sug'urta polisiga ega bo'lgan jismoniy yoki yuridik shaxsni nazarda tutadi, bu shartnoma shartnomasining egasi yoki egasini bildiradi.

Sug'urta shartlari evolyutsiyasi jamiyatdagi o'zgarishlar, texnologik taraqqiyot va me'yoriy o'zgarishlarni aks ettiruvchi sanoat landshaftidagi o'zgarishlar bilan o'zaro bog'liqdir. Lotincha "deductibilis" so'zidan kelib chiqqan "chegirma" atamasi sug'urta kompaniyasi qolgan xarajatlarni qoplashdan oldin sug'urtalangan shaxsning o'z cho'ntagidan to'laydigan summani bildirish uchun rivojlandi. Ushbu evolyutsiya semantik kontekst va foydalanish sug'urtaga xos lug'atning ma'nolari va tarkibiy xususiyatlarini vaqt o'tishi bilan qanday shakllantirganligini ko'rsatadi. Sug'urta terminologiyasining strukturaviy jihatlarini tushunish lingvistik tahlillar doirasidan tashqariga chiqadi; u sug'urta industriyasidagi amaliy natijalar va ahamiyatni o'z ichiga oladi. "Aktuariy" yoki "qayta sug'urta" kabi atamalar sohaga xos ma'nolarni o'z ichiga oladi va xavfni baholash va kamaytirish strategiyalarida muhim rol o'ynaydi.

Ushbu atamalar ichiga kiritilgan kontseptual asos sanoat amaliyotiga mos keladi va sug'urta sektorida samarali aloqa va tushunish uchun aniq va standartlashtirilgan til tuzilmalarining muhimligini ta'kidlaydi. Sug'urta atamaları sinchkovlik bilan ishlab chiqilgan bo'lib, sohadagi aniq ma'nolarni qamrab olish uchun

"YANGI O'ZBEKISTONDA TABIIY VA IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLAR" RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI

Volume 2, Issue 1, Dekabr 2024

lingvistik elementlarning aralashmasiga asoslangan. Masalan, "qamrov" atamasi sug'urta polisi tomonidan taqdim etiladigan himoya doirasini bildiradi. Uning tarkibi morfemalarning birikmasini o'z ichiga oladi, bu yerda "qopqoq" o'zagi himoya yoki boshpana ma'nosini bildiradi, "-yosh" qo'shimchasi bilan qo'shilib, harakat yoki jarayonni bildiradi. Bu atama konstruksiyasining murakkab tabiatini ko'rsatadi, bu erda morfologik elementlar atamaning kontseptual doirasiga hissa qo'shadi, uning sug'urta kontekstida mo'ljallangan ma'nosini aniqlaydi. Sug'urta atamalarining etimologiyasi va tarixiy evolyutsiyasi ularning shakllanishining murakkabligini yanada ko'proq misol qiladi. Dengiz amaliyotidan kelib chiqqan "anderrayting" atamasi risklarni baholash va qoplash shartlarini aniqlash jarayonini bildiradi. Uning tarixiy ildizlari kema yukida qabul qilingan xavf miqdori ostida o'z nomini imzolash aktida yotadi. Ushbu tarixiy evolyutsiya sug'urta terminologiyasining tarkibiy rivojlanishini yoritib beradi, bu atamalar vaqt o'tishi bilan sanoatning o'zgaruvchan ehtiyojlari va amaliyotlariga qanday rivojlanganligini va moslashganini ko'rsatadi. Sug'urta terminologiyasi soha talablarining o'ziga xosligini ta'minlaydigan nuansli semantik o'zgarishlarni o'z ichiga oladi. Masalan, "aktuariy" atamasi matematik va statistik metodologiyalardan foydalangan holda risklarni baholaydigan va boshqaradigan mutaxassislarni anglatadi. Uning semantik nuanslari uning lingvistik tuzilishiga kiritilgan bo'lib, lotincha "actuarus" dan olingan bo'lib, ro'yxatga oluvchi yoki xizmatchi ma'nosini bildiradi. Ushbu atamaning bugungi kundagi ahamiyatiga aylanishi sug'urta terminologiyasi doirasida shakllangan semantik chuqurlik va maxsus ma'noni bildiradi. Semantik nuanslar, shuningdek, sug'urta polisida qoplanmaydigan muayyan holatlar yoki xavflarni ko'rsatadigan "istisno" kabi atamalarda ham aniq. Bunday atamalarining strukturaviy tarkibi, prefikslar yoki ildiz morfemalaridan foydalanish orqali sug'urta shartnomalari va siyosatlarining aniq xususiyatini aks ettiruvchi qamrov chegaralari va cheklashlarini belgilaydi. Sug'urta terminologiyasining evolyutsiyasi sanoatning dinamik tabiatini va uning ijtimoiy, texnologik va tartibga soluvchi landshaftlarning o'zgarishiga javobini aks ettiradi. Sug'urtalovchilarning o'z risk portfellarining bir qismini boshqa sug'urtalovchilarga o'tkazish amaliyotidan kelib chiqqan "qayta sug'urta" atamasi sug'urta sohasida ajralmas bo'lib rivojlandi. Uning tarkibiy evolyutsiyasi sohaning risklarni boshqarish va yumshatishga bo'lgan munosabatini aks ettiradi va doimiy rivojlanib borayotgan sug'urta landshaftida nozik tushunchalarni ifodalash uchun aniq lingvistik tuzilmalarga ehtiyojni ta'kidlaydi. Sug'urta sektorida "chegirma" yoki "tasdiqlash" kabi atamalar sanoat amaliyotiga mos keladigan aniq ma'nolarga ega. Tuzilmaviy jihatdan "chegirma" atamasi sug'urta qoplamasi boshlanishidan oldin sug'urtalangan shaxs to'lashi kerak bo'lgan summani bildiradi. Bunday shartlar sug'urta shartnomalarining muhim tarkibiy qismlari bo'lib, lingvistik tuzilmalarning aniq shartlar va shartlarni etkazishdagi ahamiyatini ta'kidlaydi, sohada ravshanlik va tushunishni ta'minlaydi. Sug'urta terminologiyasi doirasida standartlashtirilgan lingvistik tuzilmalarni o'rnatish muloqotda ravshanlik va aniqlikni oshirish uchun muhim ahamiyatga ega. "Siyosat egasining huquqlari" yoki "uchinchi shaxsning javobgarligi" kabi atamalar izchil lingvistik tizimlarga bo'lgan ehtiyojni ko'rsatib beradi. Tarkibiy tarkibning ravshanligi va semantik aniqlik manfaatdor tomonlar, shu jumladan sug'urtalovchilar, sug'urtalovchilar va yuridik shaxslarning shartnoma shartlarini bir xilda talqin qilishlari va ularga rioya qilishlarini, noaniqlik va yuzaga kelishi mumkin bo'lgan tushunmovchiliklarni kamaytirishni ta'minlaydi. Sug'urta atamalarining chuqur morfologik tahlili sohadagi o'zgarishlarni aks ettiruvchi evolyutsion tendentsiyalarni va moslashuvlarni ochib beradi. Misol uchun, "qayta sug'urtalash" dagi "qayta" prefiksi takrorlanish yoki takrorlanishni bildiradi va sug'urtalovchilarning risklarni topshirish jarayonini bildiradi. Ushbu morfema tuzilmaviy evolyutsiyani bildiradi va sug'urta sohasida risklarni boshqarish strategiyalarining tsiklik xususiyatini ta'kidlaydi. Sug'urta terminologiyasi samarali tarmoq ichidagi aloqa uchun hal qiluvchi ixtisoslashtirilgan jargon bo'lib xizmat qiladi. "Aktuar jadvallari" yoki "yo'qotish nisbati" kabi

"YANGI O'ZBEKISTONDA TABIIY VA IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLAR" RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI

Volume 2, Issue 1, Dekabr 2024

atamalar murakkab statistik va moliyaviy ma'lumotlarni etkazish uchun tizimli nuanslardan foydalangan holda muayyan sanoat tushunchalarini o'z ichiga oladi. To'g'ri va standartlashtirilgan tuzilmaviy tuzilmalar soha mutaxassislari o'rtasida samarali muloqotni osonlashtiradi, xavflarni baholash, andarrayting va siyosatni shakllantirishga yordam beradi. Turli tillardagi qiyosiy lingvistik tahlillar qiziqarli tarkibiy tafovutlar va sug'urta atamalarining o'xshashligini ochib beradi. Masalan, ruscha "страхование" ("straxovaniye") va ispancha "seguro" atamasi sug'urta tushunchasini anglatadi. Tillardagi nomutanosibliklarga qaramay, ushbu atamalarni asoslovchi tarkibiy asos xavfni himoya qilish va kamaytirish bilan bog'liq umumiy kontseptual asoslarni aks ettiradi. Sug'urta shartlarining tarkibiy evolyutsiyasi texnologik taraqqiyotga moslashadi, bu "kiber javobgarlik" yoki "ma'lumotlarning buzilishini qoplash" kabi atamalarda yaqqol ko'rinadi. Ushbu atamalar raqamlashtirish bilan bog'liq yuzaga keladigan xavflarni qondirish uchun sug'urtaning kengayib borayotgan landshaftini anglatadi. Terminologiyadagi tuzilmaviy moslashuvlar rivojlanayotgan texnologik landshaftlarga javoban sug'urta lug'atining dinamik xususiyatini ko'rsatib, yangi xavflarni ko'rsatadi.

Xulosa. Sug'urta terminologiyasining strukturaviy xususiyatlarini o'rganish ixtisoslashgan soha lug'atiga kiritilgan murakkab lingvistik kompozitsiyalar va semantik nuanslarni yoritadi. Morfologik elementlar va tarixiy evolyutsiyani o'z ichiga olgan atamalarning sinchkovlik bilan shakllanishi sug'urta sohasining dinamik xususiyatini aks ettiradi.

Ushbu tuzilmaviy murakkabliklar aniq aloqa uchun asos bo'lib xizmat qiladi, bu sohada ravshanlik, bir xillik va moslashishni ta'minlaydi. Sug'urta terminologiyasining evolyutsiyasi o'zgaruvchan sanoat landshaftlariga, texnologik yutuqlarga va tartibga solish o'zgarishlariga javob beradigan moslashuvchanlik hikoyasini ochib beradi. Tarixiy etimologiyadan tortib, zamonaviy moslashuvlarga, sug'urta leksikonidagi atamalar an'anaviydan tortib to paydo bo'layotgan muammolarga bo'lgan turli xil spektrni qamrab oluvchi doimiy ravishda kengayib borayotgan xavf-xatarlarni qamrab olish uchun rivojlandi. Til tuzilmalarini standartlashtirish manfaatdor tomonlar o'rtasidagi muloqotda ravshanlik, izchillik va aniqlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Ushbu standartlashtirilgan tizim sug'urta sektori doirasida risklarni samarali baholash, siyosatni shakllantirish va shartnomaviy kelishuvlarga yordam beradi, o'zaro munosabatlarni tartibga soladi va noto'g'ri talqin yoki noaniqliklar ehtimolini kamaytiradi.

Bundan tashqari, tillar bo'yicha qiyosiy lingvistik tahlil sug'urta atamalarida tuzilmaviy tafovutlar va asosiy kontseptual o'xshashliklarni ko'rsatib, til farqlaridan qat'i nazar, xavflarni boshqarish va qamrab olish bo'yicha aniq aloqaga bo'lgan universal ehtiyojni ta'kidlaydi. Sug'urta sanoati rivojlanishda davom etar ekan, texnologik yutuqlarni o'z ichiga oladi va yangi xavf landshaftlariga javob beradi, uning terminologiyasining tizimli evolyutsiyasi ajralmas bo'lib qoladi. Til tuzilmalaridagi moslashuvlar va innovatsiyalar sanoatning xavflarni himoya qilish va yumshatishning asosiy tushunchalarini saqlab, zamonaviy muammolarni hal qilish qobiliyatini aks ettiradi. Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, sug'urta terminologiyasidagi tuzilmaviy murakkabliklarni chuqur tushunish ajralmas hisoblanadi. U sug'urta sanoatining doimiy rivojlanib borayotgan landshaftida to'g'ri talqin qilish, standartlashtirilgan amaliyotlar va moslashishni ta'minlaydigan samarali muloqot uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

**"YANGI O'ZBEKISTONDA TABIIY VA IJTIMOIIY-GUMANITAR
FANLAR" RESPUBLIKA ILMIIY-AMALIIY KONFERENSIYASI**
Volume 2, Issue 1, Dekabr 2024

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Crystal, D. (2016). The Cambridge Encyclopedia of the English Language. Cambridge University Press, pp 233-241.
2. Linguistic Society of Uzbekistan. (2022). "Lexical Structure and Semantic Evolution in Uzbek Language." Journal of Linguistics and Philology, 20(3), pp 112-127.
3. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. (2021). O'zbekistonda madaniyat tarixi va til evolyutsiyasi, 54 bet.
4. Pountain, C. J. (2013). Uzbek-English Dictionary. Routledge, p 124.
5. Abdullaev Sh., "Sug'urta terminlari: tuzilmaviy shakllanish va tarixiy o'zgarishlar," Sug'urta va riskini baholash 10.2 (2018): 45-56 betlar.
6. Narziev O., "Sug'urta huquqining fuqarolarni qo'llab-quvvatlash va himoya qilishda umumiy ahamiyati," Axborotnoma "Huquq va sug'urta" 15.4 (2020): 112-128 betlar.
7. Xamraeva D., "Sug'urta terminlarining leksik shakllanishi," O'zbek tili fanlari doktori fanida ilmiy-amaliy maqola, Toshkent, 2021.